

Αρχές και πρότυπα οργάνωσης - λειτουργίας της κοινωνικής ασφάλισης

Ο βασικός και κύριος σκοπός των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης είναι, κατά βάση, η διασφάλιση ενός επαρκούς επιπέδου διαβίωσης των γηραιότερων πληθυσμών, αποτρέποντας την φτώχεια και αμβλύνοντας τις ανισότητες στα άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, οι οποίες, ιδιαίτερα τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, έχουν σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο αυξηθεί ανησυχητικά.

Σε πολλές χώρες του κόσμου το δικαίωμα της κοινωνικής ασφάλισης είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και αποτελεί δικαίωμα όλων των πολιτών. Από την άποψη αυτή, ο σκοπός των κρατών είναι η παροχή, μεταξύ των άλλων, συντάξεων με καθολική κάλυψη για όλους τους πολίτες και η εξασφάλιση ενός επαρκούς και αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης. Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται είτε μέσω παροχών (π.χ. συντάξεων, κ.λ.π.) οι οποίες χρηματοδοτούνται από τις εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών, είτε και μέσω παροχών (π.χ. συντάξεων) που χρηματοδοτούνται εξ' ολοκλήρου από το κράτος μέσω της φορολογίας, εστιάζοντας στην προστασία των φτωχών, των αδύναμων και των ευάλωτων κοινωνικών στρωμάτων του πληθυσμού.

Στην κατεύθυνση αυτή το Διεθνές Γραφείο Εργασίας δημιούργησε τα πρότυπα και τις βασικές αρχές που απαιτείται να υιοθετούνται από τις διάφορες χώρες και τις κυβερνήσεις, στο πλαίσιο της οργάνωσης και της λειτουργίας των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης ή όταν σχεδιάζεται η εφαρμογή μίας μεταρρύθμισης ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι αρχές αυτές δημιουργήθηκαν σε συνεργασία με τις κυβερνήσεις, τους εργοδότες και τους εργαζομένους.

Η πρώτη αρχή αναφέρεται στην καθολικότητα, με την έννοια ότι το δικαίωμα στην κοινωνική ασφάλιση αφορά όλους του πολίτες και έχει κατοχυρωθεί με το άρθρο 22 της Διακήρυξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Η δεύτερη αρχή αναφέρεται στην κοινωνική αλληλεγγύη και τη συλλογική χρηματοδότηση. Σε αντίθεση με τα ιδιωτικά συνταξιοδοτικά σχήματα όπου η λειτουργία τους βασίζεται στους ατομικούς λογαριασμούς, η συλλογική χρηματοδότηση δημιουργεί μηχανισμούς αναδιανομής και αποτρέπει την μεταφορά των κινδύνων των κεφαλαιαγορών και της αγοράς εργασίας στους ασφαλισμένους και τους συνταξιούχους.

Η τρίτη αρχή αναφέρεται στην επάρκεια και τη προβλεψιμότητα των παροχών, με την έννοια ότι τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης απαιτείται να υιοθετούν το σύστημα των καθορισμένων παροχών, δηλαδή η παροχή θα πρέπει να υπολογίζεται με βάση τις

συντάξιμες αποδοχές του ασφαλισμένου και ένα συντελεστή αναπλήρωσης που θα καθορίζεται από τα έτη ασφάλισης.

Η τέταρτη αρχή αναφέρεται στην εγγύηση των παροχών από το κράτος, με την έννοια ότι το κράτος είναι υπεύθυνο για την χρηματοοικονομική, δημοσιονομική και οικονομική βιωσιμότητα ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης.

Η πέμπτη αρχή αφορά την μη ύπαρξη διακρίσεων μεταξύ φύλων (ανδρών και γυναικών), με την έννοια ότι θα πρέπει τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης να έχουν μηχανισμούς που να προωθούν την αλληλεγγύη μεταξύ ανδρών και γυναικών, λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο της γυναίκας στην αναπαραγωγική διαδικασία (μητρότητα).

Η έκτη αρχή αφορά την δημοσιονομική και οικονομική βιωσιμότητα και σταθερότητα. Σύμφωνα με την αρχή αυτή ένα σύστημα κοινωνικής ασφάλισης θα πρέπει να διασφαλίζει επαρκείς παροχές τόσο για τους σημερινούς, όσο και για τους μελλοντικούς ασφαλισμένους και συνταξιούχους. Η αρχή αυτή θέτει μια μεγάλη πρόκληση στα κράτη και τις κυβερνήσεις, δεδομένου ότι θα πρέπει να βρίσκουν οικονομικά βιώσιμες και κοινωνικά αποτελεσματικές λύσεις, προκειμένου να διασφαλίζεται ένα επαρκές επίπεδο παροχών λαμβάνοντας, μεταξύ των άλλων, υπόψη τις μακροοικονομικές και δημογραφικές εξελίξεις, όπως το προσδόκιμο ζωής, την γήρανση του πληθυσμού και γενικότερα τις δημογραφικές αλλαγές.

Η έβδομη αρχή αναφέρεται στη διαφάνεια και την ορθή και συνετή διαχείριση των ασφαλιστικών ταμείων.

Η όγδοη και τελευταία αρχή αναφέρεται στην συμμετοχή των κοινωνικών συνομιλητών στα διοικητικά συμβούλια των ασφαλιστικών ταμείων, προκειμένου να αναπτύσσεται και να προωθείται στη πράξη ο κοινωνικός διάλογος και η κοινωνική διαπραγμάτευση. Στο πλαίσιο αυτών των αρχών το Διεθνές Γραφείο Εργασίας σε πρόσφατη έκθεσή του (Σεπτέμβριος 2018), διατύπωσε το μοντέλο του συνταξιοδοτικού συστήματος των πολλαπλών πυλώνων (Multi-Pillar Pension Model).

Πιο συγκεκριμένα, στην έκθεση αυτή αναφέρεται ότι ένα εθνικό συνταξιοδοτικό σύστημα θα πρέπει να αποτελείται από:

α) τον μηδενικό Πυλώνα (Pillar 0), ο οποίος εξασφαλίζει μία εθνική σύνταξη για όλους του πολίτες (καθολικά) και χρηματοδοτείται από την φορολογία και όχι από τις εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών. Ο πυλώνας αυτός εξασφαλίζει ένα ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης στους πολίτες,

β) τον πρώτο Πυλώνα ή Πυλώνα Κοινωνικής Ασφάλισης. Αυτός ο πυλώνας είναι υποχρεωτικός και λειτουργεί με το διανεμητικό σύστημα καθορισμένων παροχών. Χρηματοδοτείται από τις εισφορές των εργαζομένων, των εργοδοτών, και του κράτους. Το κράτος ελέγχει την ορθή λειτουργία του και εγγυάται την μακροχρόνια βιωσιμότητα του. Στην ουσία ο Πυλώνας αυτός χορηγεί την ανταποδοτική σύνταξη σκοπός της οποίας είναι να εξασφαλίζει συνταξιοδοτικές παροχές που συμπληρώνουν την εθνική σύνταξη. Σε αυτόν τον πυλώνα μπορούν να γίνονται παραμετρικές παρεμβάσεις ώστε να διασφαλίζεται η μακροχρόνια βιωσιμότητα του. Στους δύο προηγούμενους πυλώνες που στην ουσία συγκροτούν την κύρια σύνταξη (εθνική και ανταποδοτική) προστίθεται και

γ) ο δεύτερος ή συμπληρωματικός πυλώνας (επικουρική σύνταξη). Ο πυλώνας αυτός μπορεί να είναι, κατά το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, υποχρεωτικής ή προαιρετικής ασφάλισης και να είναι τύπου επαγγελματικής ασφάλισης ιδιωτικής μη κερδοσκοπικής διαχείρισης (Οδηγία 41/2003/ΕΕ και για την Ελλάδα Ν. 3029/2002) ή μη-επαγγελματικής ασφάλισης και κρατικής διαχείρισης (π.χ. ΕΤΕΑΕΠ). Αυτός ο πυλώνας χρηματοδοτείται αποκλειστικά από τους εργαζόμενους και τους εργοδότες, και

δ) υπάρχει και ο τρίτος πυλώνας όπου είναι προαιρετικός με τήρηση προσωπικού συνταξιοδοτικού λογαριασμού σε ασφαλιστικές εταιρείες που λειτουργούν με βάση τον ανταγωνισμό της ελεύθερης αγοράς (κερδοσκοπικού χαρακτήρα). Αξίζει να σημειωθεί ότι το Διεθνές Γραφείο Εργασίας στα συμπεράσματα της έκθεσης, επισημαίνει ότι οι ατομικοί λογαριασμοί του δεύτερου και τρίτου πυλώνα ασφάλισης ενέχουν σοβαρούς κινδύνους (μακροοικονομικούς, χρηματοοικονομικούς, δημογραφικούς, κ.λ.π.) για τους ασφαλισμένους και ως εκ τούτου δεν μπορούν να εγγυηθούν τις προαναφερόμενες θεμελιώδεις αρχές της κοινωνικής ασφάλισης.

Παράλληλα, το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, τονίζει ότι ο δεύτερος και τρίτος πυλώνας λειτουργούν συμπληρωματικά προς τον μηδενικό και τον πρώτο πυλώνα και σε καμιά περίπτωση δεν θα πρέπει οι ασκούμενες πολιτικές κοινωνικής ασφάλισης να επιδιώκουν την αντικατάστασή τους, στο πλαίσιο ενός συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Έτσι, κατ'αυτόν τον τρόπο οριοθετείται με σαφήνεια εκτός του κοινωνικο-ασφαλιστικού συστήματος η δραστηριότητα της ιδιωτικής κερδοσκοπικής ασφάλισης (ασφαλιστικές επιχειρήσεις).

Σάββας Γ. Ρομπόλης, Ομ. Καθ. Παντείου Πανεπιστημίου

Βασίλειος Γ. Μπέτσης, Υποψ. Διδάκτορας Παντείου Πανεπιστημίου